

TÜRKMENİSTAN ÜLKE RAPORU

Coğrafi Konum

Türkmenistan Cumhuriyeti Orta Asya'nın güneyinde, Hazar Denizi kıyısında yer almakta olup kuzeydoğusunda Özbekistan, kuzeybatısında Kazakistan, güneyinde İran ve güneydoğusunda Afganistan ile komşudur. 488,100 km²'lik yüzölçümü ile bağımsız devletler topluluğunun en büyük dördüncü devletidir. Kara Kum çölü ülkenin %80'ini kapsamaktadır.

Ülkenin başlıca üç nehri Ceyhun (Amudarya, 2.620 km), Tejen (1.150 km) ve Murgab (978 km) dır. Karakum kanalı 1.100 km uzunluğuyla tarım sektörü açısından hayati rol oynamaktadır. Nüfusun yarısı da kanal kıyısında yoğunlaşmıştır

Başkent Aşkabat'ın da bulunduğu güney bölgesi deprem kuşağında yer almaktadır ve en son büyük deprem şehrin tamamının yok olmasına neden olan 1948 yılındaki 8 şiddetindeki depremdir.

Başlıca şehirler başkent Aşkabat, Türkmenabat ve Daşoğuz'dur.

Tarihçe

Uzun yıllar bölgede yaşayan Türkmenler, Safevi Hükümdarı Nadir Şah'tan sonra İranlılar ile Hivelilerin saldırılarına maruz kalmış ve 1835'ten itibaren Merv (günümüzde Mari) bölgesine doğru yayılmaya başlamışlardır. Türkmenler, 1856 ve 1860 yıllarında İranlılar ile savaşmış ve ağır kayıplar vermiştir. 1879 yılında ise Ruslar Türkmen topraklarına girmiş ve Türkmenleri hâkimiyetleri altına almışlardır. Çarlık Rusyası'nın işgali altındaki Türkmenler zaman zaman ayaklanmışlarsa da başarılı olamamış, 1924 yılında Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur. Türkmen lideri Cüneyt Han, 1927 yılında Sovyet kuvvetleri karşısında son çatışmasını da kaybedince Türkmenistan'ı terketmek zorunda kalmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği hâkimiyeti altında kaldıkları yaklaşık 80 yıl boyunca kendi kimliğini ve kültürünü korumaya çalışan Türkmenler 27 Ekim 1991'de ise bağımsızlığını ilan etmiştir. Türkmenistan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur.

Siyasi ve İdari Yapı

Türkmenistan Başkanlık sistemi ile yönetilen bağımsız ve tarafsız bir ülke olup, Devlet Başkanı Gurbanguly Berdimuhammedov'dur. Aralık 1999'da düzenlenen Halk Maslahatı'nda ebedi devlet başkanı seçilen Saparmurat (Niyazov) Türkmenbaşy'nın Aralık 2006'daki vefatından sonra 11 Şubat 2007 tarihinde yapılan seçimde %89 oy alan Berdimuhammedov 5 yıllığına Devlet Başkanı seçilmiştir. 2012 yılı şubat ayında yenilenen seçimlerde ise Devlet Başkanı Berdimuhammedov oy oranını arttırarak %97 oyla görevini sürdürmektedir. Türkmenistan Meclisi'nde seçimle belirlenmiş 125 üye görev yapmaktadır. Meclis üyeleri 5 yılda bir yapılan seçimlerle yenilenmektedir. Devlet üst yönetim organizasyonunda Bakanlar Kurulu üyesi ve Bakan olarak görev yapan 9 Devlet Başkanı Yardımcısı, 23 Bakan, 5 Bakan yetkisini haiz Komite Başkanı bulunmaktadır. Yürütmenin Başı Devlet Başkanadır. Devlet Başkanı, aynı zamanda Başbakanlık görevini de yürütmektedir.

Ülke, idari olarak 5 vilayete ayrılmıştır. Vilayetlerde üst yönetim görevi Hekimler (Belediye Başkanı ve Vali) tarafından yürütülür. Vilayet sınırları içerisinde yerleşen Şehir ve Etraflar da yine Şehir Hekimi ve Etraf Hekimi tarafından Vilayet Hekimi'ne bağlı olarak yürütülür. Daha küçük yerleşim yerleri Geneşlikler ve Obalar, Arçınlar ve Birlikler tarafından yine Vilayet Hekimi'ne bağlı olarak yürütülür. Ülkedeki beş vilayet Ahal, Balkan, Daşoğuz, Mari ve Lebap vilayetleridir.

Nüfus ve İstihdam

Resmi olarak nüfus sayımı yapılmamakta ve nüfus verileri resmi olarak açıklanmamaktadır. Ancak, ülke nüfusu IMF tahminlerine göre 5,3 milyondur. Nüfusun % 28,9'u 0-14 yaş, % 66,9'u 15-64 yaş arasında, % 4,3'ü ise 65 yaş üzerindedir.

Bağımsız Devletler Topluluğu içerisinde alan büyüklüğü açısından dördüncü sırada yer alsa da nüfusu oldukça azdır. Nüfusun %90'a yakını Türkmen olup diğer etnik gruplar Özbekler, Ruslar, Kazaklar, Tatarlar, Azeriler, Ermeniler ve Ukraynalılardır.

Nüfusun % 89'u Müslüman'dır.

Türkmenistan'da 12 Nisan 1993 tarihinden itibaren Kiril harflerinin bırakılması ve Latin harflerine geçilmesi kararlaştırılmıştır.

Türkmen Türkçesi ülkenin resmi dilidir. Bunu yansıra Rusça yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Türkmenistan'ın kuzeyinde de Özbek azınlıklar tarafından Özbek Türkçesi kullanılmaktadır.

Ülkede eğitime başlama yaşı 7 olup, ücretsiz olan zorunlu eğitim 10 yıldır. Okuma oranı % 98,8'dir.

Sosyal Güvenlik Kanunu'na göre Türkmenistan'da emeklilik sistemi gönüllüdür. Emekli olmak isteyen kişilerin ücretlerden %2'lik bir kesinti yapılmakta olup, emeklilik yaşı erkekler için 62, kadınlar için 57'dir ve emekli olabilmek için erkeklerin 25 yıl, kadınların 20 yıl çalışmış olması gereklidir.

Doğal Kaynaklar ve Çevre

Petrol, doğal gaz, sülfür ve tuz başlıca doğal kaynaklardır.

Ülkenin önemli miktarda gaz ve petrol rezervleri bulunmaktadır. Başlıca gaz rezervleri ülkenin doğusunda yer alan Amuderya havzasında bulunmaktadır. Hazar Denizi yakınlarında da gaz rezervleri vardır. Türkmenistan, eski Sovyet Cumhuriyetleri arasında gaz rezervleri bakımından Rusya'dan sonra gelmektedir.

Türkmenistan, hidro karbon sanayinin geliştirilmesi yönünde iddialı projeler ortaya koymaktadır. 2030 yılı itibarı ile doğal gaz üretiminin yılda 250 milyar metreküpe, ham petrol üretiminin ise yılda 110 milyon tona çıkarılması hedeflenmektedir.

İhracat kapasitesinin ve ülkedeki iş ortamının yeterince gelişmemiş olması nedeni ile hidro karbon sanayinin gelişimi sınırlı düzeyde kalmıştır. Devlet Başkanı Berdimuhamedov yabancı şirketleri ülkenin boru hatları ağına yatırım yönünde ikna etmek için çalışmalar yürütmektedir. Çin ve İran'a doğal gaz ulaştırılmasını sağlayacak boru hatları 2009 yılı sonu, 2010 yılı başında faaliyete geçmiş olup, ülkenin doğal gazı için yeni destinasyonlar yaratmıştır.

Su kaynakları verimsiz kullanılmıştır. Orta Asya'nın en uzun nehri Amuderya, Türkmenistan'ın doğusundan geçmektedir. Ülkenin güneyinde ise Tedzhen nehri akmaktadır. Ancak, bu nehirlerin ülkenin sınırlarında bulunmaları sebebiyle ülke topraklarının yalnızca % 3,5'i ekilebilir durumdadır. Tarımsal üretim neredeyse tamamen sulamaya dayanmaktadır. Hatalı sulama uygulamaları büyük miktarda su kaybına neden olmuştur. Hane halklarına ücretsiz su sağlanması da savurgan kullanım nedeni ile su kaynaklarının tükenmesinde etkili olmuştur.

Toprağın ve yeraltı sularının tarımsal kimyasallar ve ilaçlarla kirlenmesi, Hazar Denizi'nde kirlilik, Amuderya nehrinin sulama amaçlı olarak yönünün değiştirilmesi sonucunda nehrin Aral Gölü'ne ikmal yapamaması ve çölleşme başlıca çevre sorunlarıdır.

Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

Türkmenistan'da özellikle enerji sektörü yabancı yatırımcılar için önemli bir potansiyel arz etmesine rağmen, bu sektörde bile ülkeye giren yabancı sermaye oldukça kısıtlı kalmaktadır. Bu durumun başlıca sebepleri yatırım ortamının aksaklıkları, komşu ülkelerin daha cazip alternatifler sunması ve altyapının ihtiyacı karşılamaktan uzak olmasıdır. Bununla birlikte Türkmenistan tekstil alanında ülkeye yabancı sermaye çekme konusunda nispeten daha başarılı olmuştur. Türkmen makamları tarafından yabancı

sermayeye destek verildiği ifade edilmesine rağmen, olumlu bir yatırım ortamı yaratmak için gerekli olan siyasi ve makroekonomik reformlar arzu edilen düzeyde gerçekleştirilebilmiş durumda değildir.

Yabancı firmaların Türkmenistan'da yatırımlarını iki alanda değerlendirmek gerekmektedir. Birincisi doğalgaz ve petrol alanında yapılan yatırımlar. Bu alanda Malezya menşeli Petronas, Birleşik Arap Emirlikleri menşeli Dragon Oil ve Rusya Federasyonu menşeli İtera şirketleri ön plana çıkmakta olup, gelir ve ürün paylaşımını özel hükümler içeren anlaşmalar yapılmaktadır.

Diğer taraftan, petrol ve doğalgaz alanının dışında bir üretim veya ticaret alanında faaliyet göstermek isteyen yabancı şirket ve şahısların yatırımlarını tam olarak hukuken koruyan bir sistem bulunmamaktadır. Bu nedenle, pek çok yabancı firma bir Türkmen vatandaşı ile güvene dayalı ortaklıklar kurmaktadır. Diğer taraftan, Bağımsızlığın ilk yıllarında Türkmenistan'a gelerek burada çeşitli faaliyetler gösteren Türk vatandaşlarına vatandaşlık hakkı tanınmıştı bu vatandaşlarımızın kurduğu Türkmenistan menşeli şirketler faaliyetlerine devam etmektedir. Bağımsızlıktan sonra özellikle üretim alanında kurulan tesislerin kamulaştırılması, ülkeye yabancı sermaye girişine engel olmuştur.

Ayrıca, ülkede yerli firmalara ve yabancı firmalara uygulanan gelir ve kurumlar vergilerinin farklılık göstermesi de yabancı yatırımları engellemektedir. Yerli firmalar genelde tacir yani "telekeci" olarak kurulmakta ve buna göre yıllık hâsıllarından % 2,3 oranında vergi ödemektedirler, yabancı şirketler ise % 15 KDV ve % 20 oranında Kurumlar Vergisi ödemektedirler.

Ülkeler İtibarı ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Öteden beri devam etmekte olan istatistik yayımlamama usulü her ne kadar yeni bir istatistik ajansı kurulmuş olsa da devam etmektedir. Bu nedenle, yabancı yatırımların dağılımı istatistiki olarak bilinmemektedir. Ancak, ülkede Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti ve Birleşik Arap Emirlikleri firmalarının petrol ve doğalgaz alanında yatırımları bulunmaktadır. Türkmenistan, yatırım ortamının henüz belirtilen nedenlerle yeterince gelişmemiş olmasına rağmen, Türk doğrudan yatırımlarının Orta Asya'da ulaştığı ülkelerdendir.

Türk firmaları Türkmenistan'a genellikle "joint-venture" kurarak girmekte, ancak ülkede özelleştirmenin yeterince yapılmamış olması nedeniyle yerel ortaklar çoğunlukla bir kamu kuruluşu olmaktadır. Türk firmaları, özellikle tekstil ve müteahhitlik alanlarında büyük projelere imza atmışlardır. Üretim tesislerinin yanı sıra, hizmet sektöründe de Türk sermayesi ile açılmış bir alışveriş merkezi ve bir hastane mevcuttur.

Ülkede Anadolu Grubun % 80 ortaklı Coca Cola yatırımı ve Ziraat Bankası'nın % 50 ortaklı Türkmen-Türk Ticaret Bankası yatırımı bulunmaktadır. Bunun dışında, Türk vatandaşlarının Türkmen şahıslar üzerinden kurdukları deri işleme, boya üretimi, mobilya üretimi, pvc pencere ve kapı üretim tesisleri bulunmaktadır.

Ülkedeki Serbest Bölgeler (Özel Ekonomik Bölgeler)

Türkmenistan'da 8 Ekim 1993 tarihinde Serbest Ekonomi Bölgesi Kanunu yayımlanmıştır.

Türkmenistan'da, Mari-Bayramali Serbest Bölgesi, Okarem-Cheleken Serbest Bölgesi, Kızılsu-Seidi Serbest Bölgesi, Daşoğuz Havaalanı Serbest Bölgesi, Aşgabat-Annau Serbest Bölgesi, Aşgabat-Büzmein Serbest Bölgesi ve Serahs Serbest Bölgesi isimleri altında toplam sekiz adet serbest bölge bulunmaktadır. Ancak, pratikte finansal yetersizlikler, yapısal sorunlar ve altyapı eksiklikleri gibi nedenlerden dolayı ülkedeki serbest bölgeler gelişim aşamalarında.

Bununla birlikte, Türkmenistan'ın Hazar Denizi kıyısında bulunan Türkmenbaşı Şehrinde, awaza bölgesi

Milli Turizm Bölgesi olarak ilan edilmiş olup, turizm faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla halen kuruluş aşamasında olan bu bölge için serbest bölge teşviklerine benzer teşvikler yayımlanmıştır.

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

DIŞ TİCARET

İhracat: 10,251,092 bin dolar

Başlıca İhracat Ürünleri: Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar, petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, turb (turb döküntüleri dahil), pamuk ipliği (dikiş ipliği hariç), pamuk (karde edilmemiş veya penyelenmemiş)

Başlıca İhracat Ortakları: Çin, Afganistan, Türkiye, Gürcistan, Rusya

İthalat: 2,787,208 bin dolar

Başlıca İthalat Ürünleri: Fener gemileri, yangın söndürme gemileri vb, tarım ürünlerinin hasat ve harman edilmesine mahsus makine, ilaçlar, buhar türbinleri, demir veya çelikten inşaat aksamaları

Başlıca İthalat Ortakları: Türkiye, İran, Çin, Rusya, Birleşik Arap Emirlikleri

TÜRKİYE – TÜRKMENİSTAN İLİŞKİLERİ TİCARETİ

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ticari ilişkiler, özellikle müteahhitlik alanında 2008 yılında rekor seviyelere ulaşan taahhütlerle birlikte hızlı bir artış ivmesi kazanmıştır. İnşaat alanında büyük oranda Türk menşeli malzemelerin kullanılması, Türkiye'den yapılan ihracatı artırmıştır. Bununla birlikte, piyasada Türk mallarının kalitesi nedeniyle artan talebe bağlı olarak giyim ve gıda sektöründe mal hareketleri de artmıştır. Ayrıca, bavul ticareti olarak da adlandırılan yolcu beraberliği ticaretinde de büyük bir yoğunluk gözlemlenmektedir.

TÜRKİYE – TÜRKMENİSTAN İKİLİ TİCARET DENGESİ (MİLYON \$)

YIL	İHRACAT (\$)	İTHALAT (\$)	TOPLAM HACİM (\$)	DENGE (\$)
2016	1.241.469.509	422.492.209	1.663.961.718	818.977.300
2017	1.037.979.611	403.552.772	1.441.532.383	634.426.839
2018	467.169.025	260.994.954	728.163.979	206.174.071
2019 (OCAK- EYLÜL)	359.105.726	152.456.856	511.562.582	206.648.870

Kaynak: TÜİK

2019 YILI OCAK - EYLÜL GÖRE TÜRKİYE'NİN TÜRKMENİSTAN'A İHRACATINDA İLK 5 ÜRÜN

1	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları
2	Demir veya çelikten eşya

3	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları,aksam-parça-aksesuarı
4	Mobilyalar, yatak takımları, aydınlatma cihazları, reklam lambaları, ışıklı tabelalar vb., prefabrik yapılar
5	Plastikler ve mamulleri

Kaynak: TÜİK

2019 YILI OCAK - EYLÜL GÖRE TÜRKİYE’NİN TÜRKMENİSTAN’A İTHALATINDA İLK 5 ÜRÜN

1	Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat
2	Gübreler
3	Plastikler ve mamulleri
4	Ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler
5	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar

Kaynak: TÜİK

İZMİR – TÜRKMENİSTAN İKİLİ TİCARET DENGESİ (MİLYON \$)

YIL	İHRACAT (\$)	İTHALAT (\$)	TOPLAM HACİM (\$)	DENGE (\$)
2016	23.091.543	37.600.357	60.691.900	-14.508.814
2017	23.509.068	54.552.033	78.061.101	-31.042.965
2018	16.649.646	15.566.063	32.215.709	1.083.583
2019 (OCAK- EYLÜL)	17.340.769	6.895.205	24.235.974	10.445.564

Kaynak: TÜİK

TÜRKİYE – TÜRKMENİSTAN YATIRIM İLİŞKİLERİ

Türkmenistan’da halen uygulanan yabancı sermaye mevzuatının yeterli olmaması, yapılan yatırımın güvence altında bulunmaması, işyerlerine ani baskın şeklindeki vergi denetimlerinin yapılması ve bu süreçte iş yerlerinin kapatılması, ülkeye girişte uygulanan vize prosedürünün işyeri sahiplerinin seyahatlerini engellemesi, önceki yıllarda yapılan kimi yatırımların kamulaştırılması gibi işlemler Türkmenistan’da doğrudan yabancı yatırımları engellemektedir.

PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER

Perakende Piyasası

Türkmenistan, genel olarak üretim ve pazarlamadaki belirsizlikler bakımından diğer BDT ülkelerinden pek farklı değildir. Son bir kaç yılda yabancı girişimciler tarafından açılan özel mağazalar çeşitli ürünleri bir arada pazarlama gayreti içerisinde bulunmalarına rağmen halkın alım gücü de göz önüne alındığında mallara olan talebin düşük olduğu görülmektedir. Pazar, önemli ölçüde fiyata endeksli olduğundan satılan yabancı mallar genelde düşük kalitedeki ürünlerden oluşmaktadır. Ülkede market zincirleri henüz yoktur. Yiyecek-içecek satışları, geleneksel açık pazarlarda yapılmaktadır. Ticari hakları koruyan yasalar henüz yerleşmemiş olduğundan, dünya markalarından hiçbiri kendi isimleri ile

Türkmenistan’da mevcut değildirler. Sadece bazı mağazalarda “bavul ticareti” şeklinde getirilen ürünler bulunabilmektedir.

Türkmenistan’da kredi kartları yaygın olarak kullanılmamaktadır. Sadece bazı yeni oteller kredi kartı ile ödemeyi kabul etmektedir. Diğer taraftan Amerikan Doları ile alışveriş yapmak mümkündür.

Dağıtım, Satış Kanalları ve Başlıca Medya Kuruluşları

İç ve dış ticareti düzenlemekle yükümlü olan Türkmenistan Ticaret Borsası 1991’de kurulmuştur. Söz konusu borsanın en önemli görevi, ülkenin serbest piyasa ekonomisine geçtiği bu dönemde, iç piyasayı yabancı rekabetten korumaktır. Türkmenistan Ticaret Borsası’nda açık artırma ile mal alış ve satışları yapılmakta, devlet de satışa çıkardığı mallarını bu borsa aracılığı ile satmaktadır. Ülkede yazılı ve görsel basın tamamı ile devlet elindedir. Ülkede yayın yapan 5 TV ve 4 radyonun hepsi devlet kuruluşudur.

İhale Duyuruları

Türkmenistan’da açılan her türlü ihale “www.turkmenistan.gov.tm” adresinde günlük olarak Türkmençe, Rusça ve İngilizce olarak yayımlanmaktadır. Açılan ihaleler bu adresten takip edilebilmektedir.

Lojistik

Türkmenistan ile Türkiye arasındaki karayolu ile yapılan taşımalar Gürbulak (Türkiye çıkış gümrüğü)-Bazargan (İran giriş)-Lütfüabat (İran çıkış)-Artık ve Gudrolim (Türkmenistan giriş) veya Hopa-Gürcistan-Azerbaycan-Hazar denizi-Türkmenbaşı güzergahı üzerinden yapılmaktadır. 2 nci güzergahın %200 pahalı olması ve Hazar Denizi’nde meydana gelebilen yoğunluk ve 1.güzergahın daha güvenli ve ucuz olması nedeniyle karayolu taşımalarında İran güzergahı tercih edilmektedir. Deniz taşımacılığı Karadeniz - Volga Nehri - Hazar Denizi – Türkmenbaşı Limanı güzergâhından yapılmaktadır. Ancak kış döneminde bu ulaşım yolu kullanılamamaktadır. Demir yoluyla yapılan taşıma Van-Tebriz-Tahran-Seraks güzergâhından yapılmaktadır. Hem Türkmenistan demiryollarının hem de İran demiryollarının yeterli olmaması, vagon temininde zorluk olması nedenleriyle bu hattın tam olarak faaliyette olduğunu söylemek güçtür. Hava yolu ile taşıma, malların sınırlı ve ücretlerin yüksek olması nedeniyle tercih edilmemektedir.